

Proa

NIKLAS NATT OCH DAG 1794. El foc i el minotaure

Traducció de JORDI BOIXADÓS

NIKLAS NATT OCH DAG

1794. EL FOC I EL MINOTAURE

Traducció de Jordi Boixadós

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: març del 2021

Títol original: *1794*

© Niklas Natt och Dag, 2019
Publicat per acord amb Salomonsson Agency

Mapa © David Atkinson, Hand Made Maps

Per la traducció: © Jordi Boixadó, 2021

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Drets exclusius en llengua catalana:

Raval Edicions, SLU, Proa
Av. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-877-4

Dipòsit Legal: B. 1.755-2021

Composició: La Letra, S.L.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i precedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDIX

PRIMERA PART

DE LA TOMBA DELS VIUS

Hivern del 1794 13

SEGONA PART

EL RELLOTGE DE BUTXACA DESAPAREGUT

Estiu del 1794 131

TERCERA PART

FOC FOLLET

Primavera del 1794 263

QUARTA PART

EL MINOTAURE

Tardor del 1794 361

Agraïments

493

El gener ha arribat, el 1794 acaba de començar. Aquest matí han vingut a destorbar-me a l'habitació, m'han fet aixecar del llit tot i que som al primer dia de l'any; fa temps que la immundícia i els paràsits s'han ensenyorit del lloc, i ara cal fumigar amb branquetes seques l'aire viciat de la cambra i aspergir vinagre per terra. M'he embotonat a corre-cuita els pantalons i m'he cordat les sabates, i després m'he tirat la jaqueta damunt de les espatlles; estic tan prim que la roba em va baldera. He baixat per les escales i, per primera vegada des de fa moltes setmanes, he sortit a la llum del dia, que per la meva finestra tan estreta s'havia reduït a una esclatxa.

Fa mesos que els til·lers del jardí han perdut les fulles, però el deute que la tardor va deixar, l'hivern l'ha pagat amb una bona nevada. Les branques estan envoltades d'un mantell de reialesa amb una cua que s'arrossega i cobreix el terreny fins on la vista es perd. El sol resplendia i els seus rajos brillaven sobre tota aquella blancor amb una força que no tolerava altres colors. He parpellejat, enlluernat, obligat a tapar-me la cara amb les mans. Altres malalts s'amuntegaven al buit de l'escala o caminaven fent tentines per la neu tot renegant quan notaven com les sabates, més que quedar xopes, se'ls gelaven. Abans que haver de suportar-ne la companyia, m'he estimat més fer-me fonedís cap al mar, on la crosta de gel oferia un tram per on poder-hi caminar quasi mitja llegua per la capa de neu abans d'arribar al punt on es notava que l'aigua ja corria per la superfície. La dura crosta immaculada em proporcionava la soledat que buscava. L'aire mossegava, però el sol oferia escalfor i, si bé

amb un cert neguit, m'he forçat a avançar pel gel, que sens dubte era prou gruixut per tocar el fons.

A la meua esquerra brillava en la llunyania la filera de dents esgroguèda dels edificis al llarg del Moll, els campanars de les esglésies esmolats com agulles de ganxet i, arraulida encara més enllà, l'estructura compacta del Castell. He enretirat la mirada, com per evitar atreure l'atenció d'aquell animal de presa endormiscat, i m'he tombat per contemplar el lloc d'on venia, i així he aconseguit veure la vall en tota la seva amplitud, cosa que, si no, només es podria fer a bord d'una embarcació.

La ciutat ha donat l'esquena a la Badia dels Danesos, i és com si el temps hagués fet el mateix. Els ritmes aquí són diferents. Els dies són curts, les nits llargues. Els cims de dos turons clouen la volta del cel a cada banda i castren el recorregut del sol. Poca gent ve al sanatori, si és que poden evitar-ho. Molts dels que comparteixen l'edifici amb mi no tenen cap mal més dolent que l'edat avançada. Els han portat aquí els fills i les filles, disposats a assegurar-ne el sosteniment els últims anys de la seva vida, però que sembla que no troben mai temps per venir a fer una visita als ancians progenitors, que, abandonats, no triguen a retornar a la infància.

Més endavant, seguint la riba en direcció al Rafal dels Finlandesos, hi ha el manicomi. Des d'on era sobre el mar glaçat, he aconseguit comptar fins a set pisos distribuïts pel pendent, amb els diversos fonaments disposats en angle recte, com si l'edifici fos una escala concebuda per als passos d'un gegant. El manicomi és una font constant de xerrameca als passadissos del sanatori. Diuen que hi ha almenys el doble de bojós dels que hi caben. Moltes finestres estan tapades amb taulons de fusta, d'altres tenen barrots. Mentre m'acostava a la façana m'ha semblat sentir un soroll estrident que venia de dintre, un cruixit continu com un bordó, i això m'ha recordat els dies de la infància quan la curiositat em va empènyer a acostar-me d'amagat a uns ruscós d'abelles en un camp i vaig aprendre ben

a desgrat a associar-ne la bonior indolent amb els aguts fiblons. Deuen ser els bojós mateixos els que emeten aquells sorolls, en la seva follia impotent, apinyats els uns contra els altres en uns dormitoris massa estrets. De tant en tant venen cavallers de la ciutat muntats en calesses i, després de deixar caure un grapat de monedes a les mans dels guardians, poden visitar l'indret i, pel mateix preu, contemplar astorats l'entreteniment que els ofereixen les bajaranades dels residents. Els membres del personal es fixen molt en la cara que fan els hostes a l'hora de marxar, i esclaten en grans rialles quan els veuen sortir blancs de cara, trasbalsats pel que han vist.

Per motius que no sabia afirmar amb certesa, m'he encaminat precisament cap allà. La vella salina convertida en manicomí, que abans estava separada dels altres emplaçaments humans a causa dels vapors tòxics i avui ho està per la humanitat que acull, s'alçava sobre la roca, esgrogueïda com el pus d'un xancre. Al vestibul m'he trobat davant d'una placa on hi havia gravats una mena de versos, i me n'han quedat a la ment uns quants: «D'una mesquina ambició, d'un amor infeliç són els fruits dels habitants d'aquesta casa. Examina't la consciència, oh, tu que ho llegeixes!». Com podia ser que aquelles lletres angulosos, tallades a la pedra, m'anessin destinades precisament a mi, només a mi?

Ningú no m'ha aturat i el gran portal que m'ha aparegut al davant no estava tancat amb clau. Tan bon punt l'he entreobert, aquell desagradable estrèpit, que abans només havia percebut com un brunzit somort, ha esclatat amb violència. Ara aconseguia distingir moltes veus que se superposaven en una xerradissa feta de laments, udols i rialles. A dintre, la llum era esmoreïda, i he necessitat una mica de temps abans d'identificar un homenet completament immòbil, que era allà com si esperés la meua arribada. Li he fet un senyal perquè es fixés en mi i ell ha creuat la sala per venir a trobar-me. Els seus ulls expressius traïen una curiositat burlesca, i parlava amb una veu

harmoniosa i impostada. «Benvingut! Exactament a l'hora prevista; el felicito per la seva puntualitat». Jo no entenia què volia dir. El meu rostre devia expressar el desconcert que sentia, però això no ha desinflat el seu bon humor evident. Ha fet una inclinació i un gest indicant l'escala: «Si és tan amable de seguir-me, li ensenyaré les instal·lacions». Jo no podia negar que era la curiositat el que m'havia atret allà, de manera que he agafat al vol l'oportunitat de fer el que em deia, encara que ell m'hagués confós amb algú altre.

M'ha guiat per un pati envoltat per tots costats de façanes que s'alçaven quatre plantes. Als peus de les parets hi havia una quantitat inversemblant de deixalles i residus, que semblava que els havien llençat des de les finestres de més amunt, moltes amb els vidres trencats, d'altres amb forats tapats amb llistons. En un racó hi havia un grup de malalts mentals que portaven unes camises empastifades i que es balancejaven endavant i endarrere amb els ulls aterrits i amb tot de bava que els queia de la boca. El meu guia m'ha seguit la mirada i m'ha indicat amb senyals que no els fes cas. «No se'ls miri! Són com animals de companyia; fan bondat mentre no hi hagi res que els espanti. Tinc pacients molt més interessants per presentar-li. Segueixi'm, si us plau».

Unes quantes escales ens han permès sortir del pati per l'altra banda i, després de pujar-les, el meu hoste s'ha aturat al costat de la porta d'un passadís, s'ha aclarit la veu i ha iniciat un breu discurs: «Des del començament, aquí sempre hi hem tingut vint-i-set cel·les, cadascuna pensada per allotjar-hi un boig amb prou confort. No sé com veu vostè el món, senyor meu, però si m'ho demana, no és sorprenent que les necessitats s'hagin revelat molt superiors. La ciutat fa perdre el seny a la gent, i ens n'arriben bojós a un ritme incessant. Avui, cada estança n'ha d'encabir quatre pel cap baix. En el moment que es tornen violents, els hem d'encadenar perquè estiguin separats i a moltes cel·les hem hagut de construir-hi particions amb aquest mateix objectiu».

S'ha apartat, ha obert el cadenat del portal del passadís i m'ha invitat a passar. Allà m'he trobat davant d'unes quantes portes gruixudes a un costat i l'altre, enmig d'un renou eixordador. Tot de gemecs i crits salvatges es barrejaven amb el grinyol de gratar parets i amb el soroll de cops de puny i objectes estavellats contra els batents. «Falta poc per a l'hora de menjar. Potser sí que el seny els manca, però a la panxa no hi tenen problemes, i és mitjançat la gana com mesuren el temps». Ha continuat pel passadís, on s'aturava de tant en tant per indicar-me algun detall interessant. «Com pot veure, disposem d'uns panys força robustos i la majoria de les cel·les també tenen una doble porta interna capaç de resistir tota mena d'atacs. Molts dels bojós estan en tan males condicions que difícilment els podem deixar sortir, i per aquesta raó tenim unes portelles per on es poden buidar els orinals sense que ningú no hagi d'entrar a la cel·la. Malauradament, l'estat de molts d'ells no els permet utilitzar aquest ajut com és previst, d'aquí la pudor que segur que nota. Fixi's igualment que la llenya de l'estufa es carrega des del passadís, si bé només podem permetre'ns fer foc les nits més gèlides. Si més no, la superpoblació ha resultat ser un avantatge a l'hora de mantenir una escalfor que permeti viure a les cambres. Vol mirar a dins?».

S'ha posat un dit als llavis i ha obert amb molt de compte una portella que, tot i que quedava al nivell dels ulls, l'ha obligat a posar-se de puntetes. Ha somrigut amb el que hi ha vist i m'ha fet senyal que m'hi atansés. He necessitat una mica de temps abans que els ulls poguessin interpretar les ombres que es bellugaven a dintre de la cel·la. Al so rítmic de les baules del grilló amb què estava encadenat per un peu a la paret, un home mig nu s'exhibia en una dansa estrambòtica. Al llarg de la paret n'hi havia d'altres d'asseguts sobre unes bales de palla; quan els he vist els artells pàl·lids lluint entre la immundícia, mentre es concentraven a acariciar-se el sexe erecte, el fàstic m'ha fet tombar el cap.

Hem continuat. El meu guia m'ha indicat les cel·les que hi havia més al fons. «Són les cel·les d'aïllament, de moment reservades a un llòbrec grup de pobres desgraciats afectats del mal francès, que en el seu cas s'ha resistit al tractament amb mercuri. És impossible veure'ls i per tant no n'hi puc ensenyar res, però no hi perd gran cosa, em pot ben creure. Amb el nas enfonsat, les úlceres purulentes i la ràbia impotent que tenen no són un espectacle que vingui gaire de gust veure. Això quan no s'han quedat sense llengua perquè, literalment, els fongs els l'han rosegat la punta». Jo començava a notar una nàusea creixent i una necessitat imperiosa de marxar d'aquell lloc deixat de la mà de Déu i tornar a la riba del mar que, tot i la desolació, ara em semblava tan desitjable com un prat idíl·lic. El meu guia, però, no ha fet ni el més petit senyal de voler continuar, s'ha quedat immòbil com si esperés alguna pregunta i l'he complagut. «Quina mena de cura s'aplica a aquesta pobra gent?». Ha assentit entusiàsticament amb el cap, ben bé com si esperés la pregunta. «Tal com la ciència ens ensenya, la bogeria deriva d'un canvi de situació de la ment sana degut a circumstàncies externes o internes, i sabem que només es pot intentar fer retornar el seny si el malalt rep un xoc d'una severitat igual a aquell que li ha fet perdre'l. Disposem d'una mànega de cuir a través de la qual podem subministrar banys sobtats d'aigua freda dins de la cella. En el passat solíem inocular la sarna als bojós amb l'esperança que la picor superés la follia, però avui dia les parets n'estan impregnades, de manera que els interns s'infecten sense que calgui la nostra intervenció. I també hi ha d'altres mètodes, que de moment li estalviaré». Podria haver decidit dir qualsevol altra cosa, pel que feia a mi, perquè de cop i volta m'ha vingut un mareig que m'ha obligat a repenjar-me a la paret.

Finalment ha girat cua i m'ha conduït cap a la sortida, però mentre passàvem per davant de la cella amb els quatre homes he notat que em posava la mà a l'espatlla. «Veig que m'he obli-

dat de tancar amb clau, però en el fons ja va bé, perquè hi ha una altra cosa que m'agradaria ensenyar-li». M'ha empès cap a la porta; a la cella continuava la mateixa escena d'abans. «Veu aquell racó, al fons de tot, on alguns d'aquests senyors han defecat perquè en aquell moment l'orinal estava ocupat?». M'ha acostat la boca a l'orella i la seva veu s'ha convertit en un xiuxiueig. «És el lloc que hem reservat per a vostè. Aviat vindrà aquí, i estarem preparats per rebre'l». He retrocedit, horroritzat, quan he vist que a la boca se li havia format un somriure burleta que deixava a la vista dues fileres de dents esmolades, moltes de les quals li mancaven. «A més, és tan jove i ben plantat... Amb aquest cos esvelt i el rostre d'alabastre, donarà molt de plaer als companys de cella, en pot estar ben segur». «Qui és, vostè?». M'ha mirat fixament, amb un esguard maliciós.

«Oh, depèn del dia. Ahir mateix era Carles XII en persona, perdut en els records feliços de quan duia els meus fills vestits de blau entre els avets coberts de neu de la Masuria, on per entretenir-nos una mica matàvem els nadons aixafant-los amb els tacs de les botes davant dels ulls dels seus pares, de camí cap a la sagnant batalla de Poltava. Si vostè hagués vingut ahir, hauria sentit ressonar en el meu crani unes boletes de plom cada vegada que bellugava el cap. Avui? Avui tinc més noms que els que es podrien comptar. M'han dit el vell, el diable, Beelzebub, el Mal, L·lucifer. Vostè em pot dir Satanàs. L'hi esperem. Sap més bé que ningú que aquest és el millor lloc per a vostè».

No sé què li hauria contestat si no ens hagués interromput una veu desconeguda que s'alçava per sobre del rebombori del passadís. «Tomas, saps molt bé que aquí no hi has de fer res. T'hem dit mil vegades que no aprofitis que et deixem prendre una mica l'aire per agafar-te tantes llibertats. Vinga, belluga el cul i torna-te'n al llit de seguida». Un home corpulent amb una jaqueta tota tacada ha aparegut a la porta de l'altra punta del passadís i venia cap a nosaltres a pas ràpid. El meu guia se m'ha acostat amb una mirada salvatge. «M'acomiaré de vostè amb

una endevinalla. Sovint es diu que no puc travessar els confins del meu regne diabòlic, que estic aïllat a l'infern. Llavors, com pot ser que sigui aquí entre els homes? Els indicis per descobrir-ne la raó són pertot arreu. Recordi tot el que ha vist i vigili molt quan torni a rondar pel món».

L'home, que devia ser un dels guardes del manicomi, ha agafat pel braç el boig que es deia Tomas i ha fet el gest d'arrossegar-lo per endur-se'l, amb la cara allargada xopa de suor. Com que en Tomas ha intentat resistir-s'hi, el guarda l'ha agafat pel clatell i li ha clavat unes quantes plantofades ben fortes que li han fet rajar sang del nas, i llavors la sang s'ha barrejat amb les llàgrimes i tot plegat ha format un rierol que li regalimava cap a la barbata. El pobre desgraciat s'ha posat a gemegar amb un aire de submissió, amansit almenys de moment. El seu rival m'ha llançat una mirada mortificada. «De vegades no li tanquem l'habitació amb clau i llavors surt a fer excursions per explorar el manicomi. De tant en tant arriba fins i tot al sanatori. De dia només som dos a ocupar-nos dels bojós. Li estaria profundament agraït si tingués l'amabilitat de guardar-se per a vostè aquest penós incident. Espero que en Tomas no l'hagi neguitejat gaire. De vegades deixa anar veritables bajanades».

Alleujat que l'equívoc hagués quedat esclarit però amoïnats per les paraules que havia sentit, he sortit amb passes vacil·lants passant entre els folls ociosos que es balancejaven arrambats a les parets com si intentessin trobar-hi escalfor a l'interior. Un cop fora, m'he quedat una estona rumiant sobre aquella tomba dels vius, i de sobte ha estat com si el món volgués apoderar-se'm de la ment. He percebut un canvi de llum, malgrat que al cel no hi havia ni un sol núvol. He alçat els ulls i els he entrellucats. El que he vist m'ha omplert de terror, perquè era com si un ésser sobrenatural hagués fet una queixalada al sol, igual que hauria fet jo clavant les dents a una llesca de pa tou. No he

pogut evitar deixar anar un crit i se m'han afluixat els genolls. He passat un llarg instant ajupit a la neu, víctima de la més profunda estupefacció; quan he gosat obrir els ulls altra vegada, he descobert que la llum havia tornat. Un eclipsi, res més, el mateix fenomen que el meu tutor va tenir penes i treballs a fer-me entendre: el pas de la Lluna entre el Sol i la Terra, en aquest cas no de la mena que tapa l'astre del tot. No pot haver durat més d'uns quants minuts.

M'he afanyat a tornar sobre els meus passos fins que he pogut tancar darrere meu la porta de l'habitació. M'he ficat de seguida al llit individual. Sortir de l'habitació ha estat un error, un error que no repetiria encara que intentessin foragitar-me'n amb branquillons incandescents. M'han demanat que tingui paciència fins que no trobin la cura que cal: fins aleshores l'únic que podré fer serà esperar intentant evitar la companyia d'altres persones. En Tomas potser és boig, però m'ha recordat el pecat que m'ha empastifat: no puc mirar ningú als ulls sense recordar el meu crim, i el dolor que m'infligeix és insuportable. D'ara endavant he d'aconseguir superar les hores del dia com si estigués catalèptic.

De tant en tant hi ha disponibilitat d'extret tebaic, l'opi aquós, una tintura que ensopeix la ment i entumeix el cos, alleuja les nàusees i els espasmes i em permet passar el dia en una boira on quasi no em recordo ni del més persistent dels visitants. Per desgràcia, aquestes preuades gotes, que es prenen diluïdes en aigua aromatitzada amb sucre i mel, les he de compartir amb molts d'altres. Al magatzem sovint se'n queden sense, però podem considerar-nos afortunats, perquè he sentit dir que el sanatori en rep també les racions que normalment esperarien al manicomí. Els dies que no n'hi ha de disponible, he decidit que faré teatre. Em gronxaré endavant i endarrere, o potser em reclouré dins de mi mateix amb les parpelles entre-tancades, i cantussejaré una peça fúnebre mentre miro al buit, fins que els visitants perdin la paciència i tornin a deixar-me

expiar la culpa en pau. Em quedaré així fins que no arribi l'hora del crepuscle i la nit li surti veloç a l'encalç, i llavors podré treure els estris d'escriptura sense que ningú no em vegi.

El meu benefactor m'ha demanat que escrigui per deixar fixats els records dels esdeveniments infortunats que m'han dut a una tal degradació i, possiblement, per aprendre a conviure amb els fets que m'han portat aquí, a l'àrida riba del Saltsjön i al sanatori de la Badia dels Danesos. M'han dit que no sé dominar els meus sentits i que potser el que no és del tot a lloc es pot curar, que la culpa del crim no és meva i que es tracta senzillament d'un caprici de la natura. La veritat és que no nodreixo gaires esperances.

Al cap, hi duc la fúria de la tempesta i al pit, un gran buit. Quan allargo les mans cap endavant les veig vermelles. No es poden netejar. Són les eines d'un assassí.

He viscut tota la vida sense amor, però no m'hauria pogut imaginar mai com seria quan arribés el moment de conèixe'l: bell i terrible alhora, una febrada a la sang, un tirà vestit de festa. I tampoc no m'hauria imaginat mai que m'arrossegaria fins al fons del fosc abisme sense retorn. Si pogués expressar un desig, seria aquest: no haver estimat mai. Sense l'amor, ens hauríem estalviat tot això. Jo no seria ara en aquest precipici deixat de la mà de Déu i ella... No, prou. De moment, deixem descansar la ploma. Encara no estic preparat per escriure el final; aquesta nit el començament i res més.